

Duinrecreatie en broedvogels: verstrooiing of verstoring?

De openluchtrecreatie is een verschijnsel dat vogelbeschermers van duingebieden al van oudsher bezighoudt. Al vanaf de eeuwwisseling wordt gewezen op de negatieve effecten van het intensief bezoek van duinterreinen. De problematiek van de openluchtrecreatie is niet alleen oud, maar ook pikant. Immers, vele natuurbeschermers zijn ook natuurliefhebbers en het onderscheid tussen natuurliefhebber en recreant is in feite denkbeeldig. De roep om beteugeling van de duinrecreatie is daarmee een roep om zelfbeteugeling geworden. Dat brengt ons bij de vraag, of onze verstrooiing dankzij de vogels ook werkelijk verstoring van de vogels veroorzaakt.

door A.N. VAN DER ZANDE

Om een goed inzicht te verkrijgen in de visie van natuuronderzoekers en natuurbeschermers op verstoring zijn een tiental Avifauna's uit de periode 1925-1985 nagezocht op uitspraken over verstoring (zie tabel 1). Het aantal genoemde verstoringgevoelige vogelsoorten ligt tussen de 5 en 19. Deze soorten maken gemiddeld zo'n 9,5% uit van het totaal aantal broedvogelsoorten in de onderzochte gebieden. In totaal gaat het om 56 verschillende soorten, dat wil zeggen 34% van de 163 regelmatig in Nederland broedende soorten.

De Wulp staat al 60 jaar met stip genoteerd als verondersteld meest recreatiegevoelige broedvogelsoort, zij wordt in 6 van de 10 Avifauna's als zodanig genoemd. De Nachtzwaluw en de Bontbekplevier worden 5 keer genoemd, de Strandplevier, de Griel en de Grauwe Klauwier 4 keer en de Kievit, Kleine Plevier, Houtsnip, Dwergstern, Geelgors en Sprinkhaanrietzanger 3 keer. Van de 56 genoemde verstoringgevoelige soorten worden er 44 slechts 1 of 2 keer genoemd.

Uiteraard zijn niet alleen meningen over verstoringgevoeligheid van belang. Meer van belang is te weten, voor welke soorten onderzoek naar verstoring is gedaan, dan wel verstoring is aangetoond.

PRAKTIJKVOORBEELD

Op verzoek van Gemeentewaterlei-

Dr. A.N. van der Zande is werkzaam als Consulente Natuur, Milieu en Faunabeheer in Zuid-Holland

dingen van Amsterdam is in de AWD in de periode 1976-1980 door de Afdeling Milieubiologie onderzoek gedaan naar verstoring van broedvogels. Eén van de deelonderzoeken betrof een afsluit-/openstellingsexperiment. Daarbij werd een deel van het duinterrein twee seizoenen voor het publiek afgesloten en daarna weer opengesteld. Dit duinterrein werd tezamen met een blancogebied op broedvogels gekarteerd. Tevens werden recreantentellingen uitgevoerd en is een vegetatiestructuurkaart gemaakt.

Dit onderzoek is een goed voorbeeld van de valkuilen en klemmen die men bij verstoringsonderzoek kan ontmoeten:

- de niet stabiele recreatie-intensiteit van het controlegebied;
- de niet stabiele populaties van verschillende broedvogelsoorten, door onbekende oorzaken;
- de problematiek van de te klei-

ne steekproeven aan broedvogels, als men per vegetatiestructuurtype wil vergelijken; - de problematiek van de te geringe verschillen in recreatie-intensiteit voor én na de openstelling.

BETROUWBAARHEID

Er zijn mij tenminste 18 onderzoeken bekend naar het effect van recreatie op in Nederland broedende vogelsoorten. Daarbij is van 36 soorten aangetoond, dat verstoring onder bepaalde omstandigheden een rol speelt.

Niet al deze soorten zijn echter van even groot belang uit een oogpunt van duinbehoud. Door Winkelman en Udo de Haes zijn voor de duinen en binnenduintrandbossen 58 vogelsoorten aangemerkt als "kwaliteitsindicator". Als we ons beperken tot de duinen, is deze groep terug te brengen tot 50 soorten. Met behulp van onderzoek van De Bruyn en De Jonge kunnen we deze 50 onderverdelen in 7 ecologische groepen. In tabel 2 is aangegeven, welke van de 50 kwaliteitsindicatoren vermoedelijk verstoringgevoelig zijn (volgens de 10 Avifauna-auteurs) en van welke soorten een verstoring betrouwbaar is aangetoond. Duidelijk komt naar voren, dat er nog een grote behoefte is aan dosiseffectonderzoek voor een groot aantal kwaliteitsindicatoren. Vogelwerkgroepen kunnen een deel

Auteur(s)	Jaar	Gebied	Nt	Ng	%Ng/Nt
1. Bauma	1925	Meijndel	82	5	6%
2. Kortenoever	1964	NHD	90	13	14%
3. Waldeck	1965	Meijndel	117	5	4%
4. Vwgr. Haarlem	1974	AWD	105	8	8%
5. Wijkhuizen	1976	Kennemerduinen	100	10	10%
6. Dijkzen/Dijkzen	1977	Texel	96	6	6%
7. Wgr. Berkheide	1978	Berkheide	44	19	43%
8. Wgr. Avifauna	1981	Goeree tot IJmuiden	181	17	9%
9. Hirshi	1982	Texel (1970-1980)	113	6	5%
10. Zwart	1985	Terschelling	120	12	10%
Gemiddeld			105	10	9,5%

Tabel 1. Voor recreatie gevoelige broedvogelsoorten in tien duin-avifauna's.

Nt = totaal aantal vogelsoorten

Ng = aantal recreatiegevoelige soorten

Oecol. groep	Nk	NVG	NBG	Soort
1. Kaal zand	9	8	2	Zilvermeeuw, Tapuit
2. Grasland	10	8	4	Grutto, Wulp, Tureluur, Paapje
3. Duindoornstruweel	3	2	0	-
4. Meidoornstruweel	4	2	1	Tortelduif
5. Bos	13	6	0	-
6. Water	3	0	2	Fuut, Tafeleend
7. Moeras	8	2	4	Dodaars, Rietzanger, Wintertaling, Slobeend
Totaal	50	28	13	
Percentage		56%	26%	

Tabel 2. Recreatiegevoeligheid van 50 broedvogelsoorten die als "Kwaliteitsindicatoren" van duingebieden worden beschouwd (NK), verdeeld in 7 oecologische groepen; zowel het aantal Verondersteld Gevoelige soorten (NVG) is opgenomen als het aantal, waarvoor verstoring is Bewezen (NBG).

van dit onderzoek ondersteunen, dan wel zelf uitvoeren. Voor duinbehoud en duinbeheer zijn immers betrouwbare inzichten in de relatie tussen ingrepen en hun effect van groot belang.

CONCLUSIES

Het zal duidelijk zijn, dat verstoring van duinvogels een onderwerp is, dat duinbeschermers al lange tijd bezighoudt. Met min of meer betrouwbaar onderzoek naar de effecten van recreatie is pas in recente jaren een serieuze start gemaakt. De resultaten van deze studies wijzen erop, dat voor een kwart tot eenderde van de duin-avifauna verstoring een relevante oecologische factor kan zijn. Deze studies laten echter nog vele vragen open ten aanzien van: de condities, waaronder verstoring een rol speelt, de typen recreatie die verantwoordelijk zijn, het oecologisch mechanisme, de verstoringsafstanden enz.

Het is voor een rationeel beleid ten aanzien van bestemming, inrichting en beheer van duingebieden van groot belang zich te kunnen baseren op voldoende onderzoek naar effect van ingrepen, zodat we niet meer terug hoeven naar de veelal omstreden "best professional judgements". Om de energie niet te verspillen lijkt het me gewenst de aandacht vooral te richten op een groep nader te bepalen kwaliteitsindicatoren.

Vogelwerkgroepen als de Werkgroep Berkheide kunnen door hun studies, ook al is het in de vrije tijd, een belangrijke bijdrage leveren aan fundamenteel onderzoek naar effecten van ingrepen. Ze moeten daarbij wel een aantal belangrijke vuistregels van zulk onderzoek in acht nemen.

Een tijdreeks samenstellen is immers nog niet voldoende om tot betrouwbare uitspraken te komen. Natuurbeschermingsgroepen als de Werkgroep Berkheide kunnen bij inspraak en overleg over het recreatief medegebruik van de duinen eisen, dat beslissingen worden gebaseerd op degelijke inzichten in de verstoringseffecten. Ik ben er stellig van overtuigd, dat tijdens een studiedag

De Wulp staat al tientallen jaren bekend als zeer recreatiegevoelig

als deze nog eens de noodzaak van het vergaren van degelijke oecologische inzichten over de relatie tussen ingrepen en hun effecten wordt onderstreept.

(vervolg van blz. 8)

Zonder de mens zouden er nu in het duin zowel meer en zwaardere bossen zijn als meer stuifduinen en primaire duinvalleien.

Over de habitatbinding van onze duinvogels zullen we vooral veel te weten moeten komen door de telactiviteiten, zoals die van de Werkgroep Berkheide. Voorlopige analyse van 11 jaar tellen in Meijndel levert wat dat betreft hoopgevende, maar op zichzelf nog betrekkelijk magere resultaten op. Analyse van de nu al 27 teljaren, gecombineerd met de 10 jaar van "Berkheide" en de resultaten van tal van andere vogelinventarisaties zullen een goed beeld op kunnen leveren van de verdeling in ruimte en tijd van de vogels in het duin en van de mogelijke oorzaken daarvan.

Hoewel we dus tot nog toe uit het verleden niet veel over de toekomst kunnen leren, hoop ik dat we in de toekomst wel meer over het verleden zullen leren.

F. van Daalen